

Франція

1. НАСЛІДКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДЛЯ ФРАНЦІЇ. 11 листопада 1918 р. у Парижі 101 гарматний постріл сповістив населенню країни, що Перша світова війна завершилася. Вона дорого коштувала країні: 1,315 млн французів загинули, 2,8 млн було поранено, із них 600 тис. осіб мали каліцтва. Десять найбільш розвинених північно-східних департаментів було спустошено бойовими діями. До цього додалася висока смертність серед мирного населення від невідомого раніше вірусу грипу («іспанка»), що уразив Європу в 1918—1919 рр. Усе це призвело до втрати понад 11% працездатного населення.

Країна втратила половину торговельного флоту, було зруйновано понад 10 тис. підприємств, 1500 мостів і 265 тис. житлових будинків. Витрати на війну становили 200 млрд франків. Борг союзникам досяг 60 млрд франків, із яких дві третини припадало на США. У результаті революцій у Росії, Туреччині та Австро-Угорщині було втрачено 40% закордонних інвестицій. Загальна сума збитків від війни становила 134 млрд франків, що складало чверть національного багатства Франції.

Складність ситуації обумовлювала популярність серед населення Франції закликів примусити Німеччину відшкодувати військові витрати. Рішення Паризької конференції певною мірою компенсували їх, хоча й недостатньо.

2. РОЗВИТОК ФРАНЦІЇ в 1919—1929 рр. У 1919 р. відбулися перші повоєнні парламентські вибори. Перемогу на них здобула правоцентристська коаліція «Національний блок», гаслом якої було «Єднання, праця, солідарність між класами, економічний лібералізм, умиротворення релігійних суперечок».

Головною проблемою для уряду «Національного блоку» стала післявоєнна економічна криза, яка спричинила падіння виробництва на 55%. Спроби уряду скоротити соціальні витрати й запровадити режим жорсткої економії викликали спалахи страйкового руху та протести. Основу політики подолання кризи становили ліквідація системи державного регулювання, що склалася в умовах війни, надання значних пільг фінансовим групам і монополістичним об'єднанням.

«Національний блок» підпорядкував зовнішню політику потребам внутрішньої. На Генуезькій конференції французи рішуче вимагали від радянської Росії повернення позичок, наданих російському уряду до війни. У 1923 р. несплата Німеччиною репараційних виплат спричинила окупацію Рурського вугільного басейну французькими військами. Проте «рурський конфлікт» нічого не змінив у становищі Франції.

Нездатність покращити ситуацію в країні призвела до падіння популярності «Національним блоком» і його розпаду. Радикали вийшли з нього й разом із соціалістами утворили нову коаліцію «Картель лівих», який очолив лідер радикалів Едуард Ерріо. На парламентських виборах 1924 р. «Картель лівих»

переміг, а новий уряд очолив Е. Еррію. Він оголосив про зміну внутрішньої і зовнішньої політики Франції. У внутрішній політиці було розпочато широку демократизацію, що полягала в появі закону про політичну амністію, лібералізацію діяльності політичних партій. Було заборонено діяльність католицьких чернечих конгрегацій (братств). Проте вирішити економічні проблеми уряд не зміг.

У зовнішній політиці Франція відмовилася від жорсткого курсу стосовно Німеччини й приєдналася до «плану Дауеса». Було встановлено дипломатичні відносини із СРСР. Уособленням нового курсу Франції в зовнішній політиці стала боротьба в Лізі Націй за відмову від війни як засобу політики.

У квітні 1925 р. провали в економічній політиці змусили уряд Е. Еррію піти у відставку. Новий уряд, хоча формально й представляв «Картель лівих», поступово згортав його політичний курс. Замість відмови від війни як політичного засобу він розпочав колоніальні війни в Марокко та Сирії, що спричинило розпад «Картелю лівих».

У 1926 р. до влади повернулися правочентристські сили з коаліцією «Національне єднання». Уряд очолив Раймон Пуанкаре. У внутрішній політиці його першочерговим завданням стало фінансове оздоровлення. Непопулярними заходами (збільшення податків на дрібних власників, скорочення державних службовців, девальвація франка) він подолав інфляцію й стабілізував фінансову систему. Завдяки Р. Пуанкаре, якого французи назвали «рятівником франка», у країні припинилося зростання цін і вартості життя. Вагомими були соціальні перетворення уряду. У 1926 р. вперше у Франції запроваджено допомогу з безробіття, а через два роки — пенсії для низькооплачуваних працівників, допомогу в разі інвалідності й хвороби за рахунок підприємців. Розпочалася реалізація програми будівництва дешевого житла.

Едуард Еррію

ЦІКАВІ ФАКТИ

Моральне значення перемоги у війні було для суспільства величезним. 14 липня 1919 р. відбувся перший післявоєнний військовий парад, а через рік день укладання Комп'єнського перемир'я оголосили святковим. Того дня на Єлисейських полях під Триумфальною аркою запалили Вічний вогонь над могилою Невідомого солдата, а уряд урочисто оголосив, що бере ветеранів війни під свою опіку.

Вічний вогонь над могилою Невідомого солдата на Єлисейських полях у Парижі. Сучасний вигляд

Як політичний діяч Р. Пуанкаре відіграв значну роль у житті Франції. Його відставка в липні 1929 р. через хворобу стала важкою подією для всієї Франції.

3. РОЗВИТОК ФРАНЦІЇ в 1930—1934 рр. Правоцентристські уряди «Національного єднання», що перебували при владі до 1932 р., продовжували реалізацію програми коаліції. Діяли вони в інтересах великого капіталу, а для гальмування соціального невдоволення вважали доцільним обмежити конституційні свободи й запровадити «сильну владу». Їхня політика реалізувалася в умовах економічної кризи, яка розпочалася у Франції в 1930 р.

Найбільше постраждали легка промисловість і сільське господарство. Пік кризи припав на 1932 р., коли обсяги промислового виробництва стали нижчими, ніж у 1913 р. Одночасно зростало безробіття, що досягло 466 тис. осіб у 1935 р. Свідченням політичної нестабільності в країні стало вбивство в 1931 р. президента Франції Поля Думера.

Зовнішньополітичний курс Франції також не був успішним. Проєвропейські ідеї міністра закордонних справ А. Бріана значної підтримки в Європі не набули, а політика примирення з Німеччиною викликала невдоволення у Франції. При цьому ситуація в Європі загострювалася, що поширювало популярність прихильників мілітаризації.

На виборах 1932 р. знову переміг відновлений «Картель лівих», і його уряд очолив Е. Еррію. В економічній політиці він не зміг досягти політичних успіхів, продовживши політику бюджетної економії, і додав декілька нових податків. У зовнішній політиці другий уряд Е. Еррію підтримав рішення Лозаннської конференції 1932 р. про припинення стягування репарацій із Німеччини й прийняте дещо пізніше в Женеві рішення про рівноправність країни у

військово-політичних питаннях. У 1932 р. також було підписано радянсько-французький пакт про ненапад. Загалом діяльність другого уряду Е. Ерріо не була успішною. У грудні 1932 р. Е. Ерріо пішов у відставку, а «Картель лівих» розпався. За наступні півтора року до парламентських виборів у Франції змінилося шість урядів.

Економічна криза у Франції створила підґрунтя для зміцнення праворадикальних сил національно-консервативного характеру, у яких деякі дослідники вбачають зародки фашистського руху. Його прибічники були із середовища колишніх військових, дрібних власників тощо, прихильних до ідей сильної влади і сильної Франції. Значної підтримки в країні вони не мали.

Однак цей рух не об'єднувався в партію. Його учасники виступали не за ліквідацію демократичних інститутів, а лише за обмеження для «ворогів нації» — євреїв, комуністів і соціалістів. Рух представляли окремі воєнізовані організації (ліги) — «Вогняні хрести» (близько 60 тис. осіб), «Французька дія» (близько 60 тис. осіб), «Патріотична молодь» (до 90 тис. осіб), «Фесо» (до 60 тис. осіб) та ін. Вони влаштовували мітинги, «факельні ходи», погроми установ лівих партій тощо.

Президент Франції Раймон Пуанкаре

ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ

Раймон Пуанкаре був впливовим французьким політичним діячем своєї доби. Він неодноразово обіймав посади міністра в урядах країни, п'ять разів призначався прем'єр-міністром Франції, а в 1913—1920 рр. був президентом Французької республіки. Головною подією його президентства вважають Першу світову війну, прихильником якої він був, за що й отримав прізвисько «Пуанкаре-війна». У роки війни, а особливо в її важкий для Франції початковий період Р. Пуанкаре та уряд країни, очолюваний Ж. Клемансо, успішно подолали проблеми налагодження оборони країни. На Паризькій мирній конференції Р. Пуанкаре виступав за повторну окупацію Францією Рейнської області як гарантію відшкодування збитків, завданих Німеччиною його країні. Цю ідею він

реалізував у 1923 р., коли охоплена фінансовою кризою Німеччина стала наполягати на відкладенні виплати контрибуції. У 1929 р. Р. Пуанкаре подав у відставку з посади прем'єр-міністра Франції за станом здоров'я. У 1934 р. він помер.

ДОКУМЕНТИ РОЗПОВІДАЮТЬ

Президент США Франклін Рузвельт про реформи уряду Леона Блюма

Французи впродовж 25 чи 30 років нічого не зробили в галузі соціального законодавства. Блюм узявся до здійснення його, бо отримав загальний страйк уже в перший тиждень перебування при владі. Він [загальний страйк] зажадав 40-годинний робочий тиждень... [Блюм] провів закон, який скорочував робочий день. Вони [страйкуючі] зажадали один вихідний на тиждень, що оплачується, потім вони зажадали негайно створити комісію для підготовки плану для забезпечення захисту осіб похилого віку. Блюм зробив усе це, але чи не було це занадто пізно.

Чому, на вашу думку, президент США вважав здійснені Л. Блюмом реформи запізнілими?

6 лютого 1934 р. представники праворадикальних сил національно-консервативного характеру організували демонстрацію своїх загонів, протестуючи проти корупції у владі й виступаючи за запровадження сильної влади в країні. Рухаючись до парламенту й обіцяючи взяти його штурмом, вони дорогою громили магазини, нищили автомобілі тощо. Поліція відкрила вогонь. Загинуло 17 осіб, 2 тис. було поранено. Уряд подав у відставку. В умовах приходу до влади А. Гітлера в Німеччині цей виступ став тривожним сигналом для суспільства і підштовхнув противників праворадикальних сил до об'єднання.

4. РОЗВИТОК ФРАНЦІЇ в 1935—1939 рр. Відповіддю на активізацію французьких праворадикальних сил національно-консервативного характеру стала ідея лівих партій створити коаліцію «Народний фронт». 14 липня 1935 р. партії, що об'єднувалися в цю коаліцію, провели спільну демонстрацію. Її очолювали Леон Блюм (соціаліст), Моріс Торез (комуніст) та Едуард Даладье (радикал). У січні 1936 р. було оприлюднено програму «Народного фронту».

У квітні 1936 р. «Народний фронт» здобув перемогу на парламентських виборах і сформував свій уряд, який очолив Л. Блюм. Упродовж літа 1936 р. парламент, де «Народний фронт» мав більшість, прийняв 133 закони, які загалом реалізували його програму. Зокрема, було заборонено воєнізовані ліги, запроваджено 40-годинний робочий тиждень, двотижневі оплачувані відпустки, право на колективні договори, підвищено зарплати, пенсії і допомогу з безробіття. Було встановлено контроль держави над Національним банком і залізницями. Для покращення становища селян уряд затвердив вищі закупівельні ціни на їхню продукцію.

Після виконання програми «Народного фронту» виникло питання про подальший розвиток країни. Комуністи вимагали рішучих дій для повного викорінення праворадикальних сил національно-консервативного характеру й будівництва соціалізму. Л. Блюм не погоджувався й оголосив «перерву» в реформах. У середині 1937 р. економічна ситуація в країні погіршилася, і він став вимагати надзвичайних повноважень. Не знайшовши підтримки, Л. Блюм пішов у відставку.

Після відставки уряду Л. Блюма розпочалися згортання його соціальних програм і перехід до політики жорсткої економії. Це, а також зовнішньополітичний курс, призвели до розпаду «Народного фронту». У зовнішній політиці уряд «Народного фронту» змушений був під тиском Великої Британії відмовити в підтримці іспанським республіканцям. Вони боролися проти генерала Ф. Франко, на боці якого відверто діяли Німеччина та Італія.

Леон Блюм

Моріс Торез на плакаті Комуністичної партії Франції

Едуард Даладьє

«Диригентство» (від слова «диригент») — назва, яку використовували щодо політики державного регулювання економіки на основі принципів кейнсіанства у Франції.

У квітні 1938 р. французький уряд очолив радикал Едуард Даладье. Він, як і Л. Блюм, усвідомлював, що для подолання кризи необхідне державне регулювання економіки, але став діяти більш розважливо. Е. Даладье заявив про створення «уряду національної оборони», закликав до співробітництва всі партії та отримав для цих цілей надзвичайні повноваження більшістю голосів парламенту.

У зовнішній політиці саме Е. Даладье та британський прем'єр-міністр Н. Чемберлен підписали Мюнхенську угоду, схваливши цим розчленування А. Гітлером Чехословаччини. Після цього Е. Даладье розпочав оздоровлення французької економіки й підготовку країни до майбутньої війни. Було встановлено трирічний спеціальний режим, упродовж якого тривалість робочого тижня могла перевищувати 40 годин, шестиденний робочий тиждень, значно збільшено всі податки, скорочено витрати на соціальні програми. Завдяки накопиченим коштам було утворено стабілізаційний фонд, із якого фінансувалася «програма доозброєння». На військових підприємствах було встановлено досить жорсткий «особливий режим» праці. На воєнні програми було виділено 2 млрд франків.

З ініціативи Е. Даладье з'явилася спеціальна програма створення режиму керованої економіки, яка посилювала її подальше державне регулювання. Запроваджені заходи політики «диригентства», як її називали, мали позитивний вплив на розвиток господарства. У 1939 р. Франція вперше досягла докризового рівня розвитку виробництва. Однак початок Другої світової війни зупинив економічні реформи Е. Даладье.

ВИСНОВКИ

- Становище Франції після завершення Першої світової війни було дуже важким. Влада, використовуючи патріотизм французів, намагалася трансформувати наявне невдоволення людей у стан очікування кращих часів і сподівань, віру в те, що всі проблеми буде вирішено за рахунок Німеччини.
- У міжвоєнний період Францією керували правоцентристські та ліві уряди, які відповідно до своїх програмових засад намагалися сприяти розвитку країни.
- Загрозу руху праворадикальних сил національно-консервативного характеру в країні було зупинено завдяки активній громадській протидії, а також через відсутність його значної підтримки в суспільстві.